

Mai változások „A Holnap városá”-ban

Egy újsághír szerint 1968-ban Nagyvárad lakossága meghaladta a 130 000-et. Nagyjából így igaz, s ha ehhez még hozzávesszük a közigazgatásilag Nagyváradhoz tartozó s helyel-közzel hozzá is kúszott-nőtt falvakat, nem messze járunk a százötvenezer létszámtól. Nagyvárossá lett szemünk láttára, hiszen az 1948-as statisztikai adatok szerint a város lakosainak száma: 82 282, négyszázötven kevesebb, mint 1930-ban.

Milyen tényezők hatottak itt? A kutató számára kevés alternatíva kínálkozik, hiszen ez az ugrásszerű népességnövekedés egyenes következménye az utolsó másfél évtized Nagyváradra vonatkozó beruházási politikájának, a párt decentralizációs ipartelepítő elgondolásainak s az ezzel járó nagyméretű lakásépítkezéseknek.

E tényezőkön kívül van még egy másik is: a nép szívós kitartása, munkabírása, fegyelmezett, célratörő alkotómunkája. Csak így érthetem meg a város történetét. Hiába rombolja földig 1241-ben a tatár, 140 évvel később már 60 000 ember vallja magát „vári” vagy „váralji” népnek, (ideértendők persze a környező falvak is, amelyek vagy jog szerint igényelték püspöki birtokként a védelmet, vagy csupán remélték a maguk biztonságát Váradtól). A következő másfél század meghozta a felvirágzást. 1552-ben már 75 különféle ipart űző műhelyről tudósítanak az adókönyvek. S küldik az árukat Drinápolytól Hamburgig, s hozzák a város kereskedői cserében a Földközi-tenger tájékáról a maguk ízlése szerint való termékeket. S aztán Ali vezér 1660-ban nemcsak a gazdagság mérvét is jelölő 11 templomot romboltatja földig, de módszeresen kiirtja a török az egész lakosságot. 1697-ben már csak „három fedetlen” ház jelzi, hogy itt valaha város volt. Három a várban, s még „néhány” egyes források szerint „nyomorult viskó” a váron kívül. Dúlta a labanc, de nem kímélte a kuruc sem. Sarcolta Bécs és Buda, valamint az erdélyi nagyságos fejedelmek. Pusztították felkelések meg ambiciózus tábornokok. De a város élni akart...

Az energiabázis

Szinte elképzelhetetlen az ipar mai rohamos, évi tizenhat százalékot megközelítő növekedése a városnak egy kicsit szimbólumává vált, impozáns hőerőmű nélkül. A nyugati zóna kellős közepébe plántált épületszoport 105 megawattos beszerelt kapacitásával és építészeti megoldásával is méltóan hirdeti, hogy ott van az egész zóna energiabázisa, sőt a közeljövőben újabb 50 Mgw teljesítőképességű aggregátok a mainál is többet kölcsönöznek az országos hálózatnak.

Mottl Roman: Váradi metamorfózisok

és Bécsben már 1890-ben tojásszaküzlete volt a váradi Kollinger tojásexportáló cégnek. Nem csoda hát, ha magamban azon morfondírozom: vajon hoz-e akkora jó hírt a román külkereskedelemnek a tojásexport, mint Kollingeréknek a múlt századi „mintaüzlet“?

776 millió lej exportból

Export—import politikánkat természetesen nem lehet minden apró részletében központilag kidolgozni. Marad kezdeményező lehetőség a megyei és városi szervezeteknek is, sőt a vállalatok maguk is egyre inkább adnak arra, hogy termékeik ne csak kapacitásban ériék el a világszínvonalat, hanem formában, külsőségeikben is. Ez érthető, sőt minden műszaki értelmiségi és külkereskedelmi szakember számára kötelező elv. A nemzetközi vásárok, a külföldi megrendelők csakis kitűnő minőségű

árut vesznek át. Tavaly nem kevesebb, mint 48 Bihar megyei vállalat exportált, s ebből több mint 40 nagyvárad. Megyei szinten a kivitel értéke az elmúlt évben 776 millió lej volt. Olyan tekintélyes összeg ez, hogy reális értékét csak akkor tudnók felmérni, ha pontos adatok állnának rendelkezésünkre arról, hány gépet, üzemegységet importálhattunk e közel egymilliárd ellenében. Nem érdektelen megemlíteni: három esztendő alatt 70 százalékkal növekedett a város gyárainak és üzeminek exporttermelése, s tavaly a világ minden tájára (55 országba) szállított az Infrățirea szerszám-gyár, hogy csak a legfontosabbat említsem.

A régi kereskedő Nagyvárad gyors iramban fejlődik szocialista rendszerünk egyik fontos ipari centrumává. A bosszantó csak az, hogy amíg az ipartelepítés ésszerűen folyik, amíg célszerűen, okosan gazdálkodnak valamennyiünk javára, addig a híres-nevezetes váradi kereskedőszellemnek a belső városi piacon már se híre, se hamva. Mintha szégyenkeznének a maguk tegnapija miatt, s a kereskedést nem szakemberek irányítanák s művelnék, hanem hivatalnokok. Pedig hát kereskedni tudni kell, a piacot, igényt ismerni kell... A vevő számára pedig — ha már nem becsülik, szeretik, legalább partnernek tekintve —, a föld alól is elő kellene teremteni azt, amire igényt tart. Ez is váradi hagyomány...

A múlt nélküli jelen

Nincs városa az országnak, ahol ne változott volna sok minden. Új negyedek nőttek ki a porból. Lakótelepek keletkeztek, foghíjas házsorokat pótolta a tervező s kivitelező. Nem új, sőt nagyon is megszokott jelenség ez országsherte.

Mégis. Amikor egy nagyon is kereskedő jellegű város — mint amilyen Nagyvárad volt — négyzetkilométereket felölelő ipari objektumokkal gazdagodik, az emberben kellemes melegség támad.

Váradon át az ország belsejébe igyekvő turistáknak, akár gépkocsin, akár vonaton érkeznek, bőven van látnivalójuk.

Az üvegházkomplexum, a baromfikombinát és a hőerőmű mellett ott sorakozik az (ez évtől már) 200 000 tonna kapacitású timföld-üzemnek a hazai alumíniumgyártáshoz feldolgozott nyersanyagot szolgáltató mammut-épületsorozatja, az ország egyik legmodernebb, napi 3000 tonna kapacitásra tervezett cukorgyára, az évi 24 000 garnitúra bútort előállító, világszínvonalú technológiával dolgozó bútorkombinát. Nemsokára működésbe lép az évi 7500 tonna szervesetlen pigmentet gyártó festégyári részleg, amely megint csak a timföld-üzem elveszettnek nyilvánított ipari hordalékából állít elő festéket. Ezzel a Transilvania festégyár termelőképessége mintegy 30 százalékkal növekszik. (Éppen csak kuriózumként említem, hogy Várad festégyártása 1935-ben mindössze 150 tonna volt.)

A város nyugati ipari zónáját 1970-től kezdve teljessé teszi az első fázisban évi 110 000 négyzetméterre tervezett sejtbetongyár (fő nyersanyagként a hőerőmű salakját használja majd) és az évi 10 000 köbméter kapacitású előre gyártott beton-elem-gyár.

Persze nem minden a földből nőtt ki. Egy sereg, ma már országos rangú termelőegység kisüzemből fejlődött nemzetgazdasági tényezővé. Pedig a városnak mindössze néhány 100—200 munkást foglalkoztató üzeme volt a felszabadulás előtt. Ugyanakkor a rohamosan kátyúba kerülő kisiparos műhelyek száma 1935-ben még mindig 1591. Hányan dolgozhattak e kisiparos műhelyekben? Ma már nehéz volna megállapítani. Feltehetően ez a szám a második világháborút megelőző utolsó béke-

évben elérte a 6—7000 embert. Később, amikor az ipart társadalmi tulajdonba vettük, ez a kisiparos réteg a maga fegyelmezett, minőségi munkához szokott inas- és segédgárdájával nagy hasznára lett az ipari proletariátus mellett az újjászervezett városi ipargazdálkodásnak. Ma is legenda számba menő, hogy éppen ez a politikailag kevésbé iskolázott réteg tartotta annak idején a minőségi színvonalat.

Csupán az utolsó három esztendőben Nagyvárad ipari termelése 52 százalékkal nőtt. Az Infrățirea szerszámgyégyár — amely rudimentáris kis üzemből fejlődött szerszámgyégyártó iparunk büszkeségévé — évente több mint 5700 konvencionális fűrőgépet gyárt. S a termékek tekintélyes része exportra készült. Az itt előállított gépeket 55 ország szakemberei dicsérik: közöttük nyugatnémetek, angolok is. Az igényesség náluk már nem jelszó. S hogy ez így van, nagymértékben annak is tulajdonítható, hogy súlyt helyeznek a szakmai képzésre. Három év alatt ötszázán kapnak szakmunkás-diplomát, tavaly közel kétfélmillió lejt fordítottak továbbképzésre, az idén pedig birtokba veszik az új impozáns szakiskolát a 300 férőhelyes otthonnal s 600 férőhelyes kantinnal együtt.

De a könnyűipar is hasonló ütemben fejlődik. A váradai ruhagyár termékeit szerte a világon ismerik. A Solidaritatea cipőgyár az 1935-ös évi félmillió pár cipőről 7 millióra növelte kapacitását. A kötöttárugyárból majdnem két és fél millió finom kötöttáru, a textilgyárból pedig nem kevesebb, mint 8 millió négyzetméter szövött kelme kerül ki évente.

Gaudeamus

Amikor megvált rá a lehetőség — mindjárt a felszabadulás után — a város vezetői finnyáskodtak, válogattak, megmondták, hogy ide pedig csak ilyen meg ilyen fakultás kell. Akkor volt lehetőség. Aztán elszállt, s két évtizednek kellett eltelnie, hogy mégis főiskolát kapjon a város. A roszshírű csendőriszkola épülete volt a kiindulópont, s aztán pár év alatt kialakult egy igazi főiskolai központ: modern diákszállókkal, tantermekkel, sportcsarnokkal.

Ma már a látogatás nélküli tagozatot is ideszámítva, összesen 1179 hallgatója van a négy fakultással működő főiskolának. A perspektíva pedig még melengetőbb. Ápolgat a város egy távolabbi álmot, amely, reméli, valóra válik.

Épül az új, 800 férőhelyes városi művelődési otthon, előtervek készülnek a vár és környékének rendezésére, szaporodnak a műszaki és gazdasági líceumok.

S végül, de nem utoljára, méltó otthonra talál a váradai múzeum is. A sokmillió költséggel felújított impozáns barokkpalota, annyi nagytudású váradai püspök évszázados székhelye, várja felszabadulásunk 25. évfordulójára a már hosszú idő óta raktárakban heverő nagyértékű képzőművészeti alkotásokat.

A Pedagógiai Főiskola gondozásában pedig megjelent a tanárok és diákok folyóirata, a GAUDEAMUS: dicsérete a mának, az értelem szigorú mértékével kutató eszköze a múltnak és lelkes felmérője a jövő reális lehetőségeinek.

Pillantás a jövőbe

Ott, ahol a nyugati zóna 5500 lakású új negyedét csodálják a messzi tájakról jövő idegenek, holnap-holnaputánra már újabb meglepetés készül. A Körös balpartján, szemben a nyugati zóna lakónegyedével (és társulva szinte a Decebal úti másik lakóteleppel), rövidesen megkezdődik egy új, rendkívül okosan kitervelt pihenőpark építése. S ezzel nemcsak egy újabb ligetet kap a város a meglévő három mellé, hanem a tájjal harmonikusan egybeolvadó evezősklubot, 3000 férőhelyes fedett sporttermet, tágas, alakítható kiállítási csarnokot az ipari és mezőgazdasági termékeknek.

A város féltve őrzi, ápolja haladó hagyományait, az Ady-émlékeket, a Holnaposok meghirdetett harcát. Izlelik a diószemű vátesz üzenetét a múltból, és látják valósággá nőni hitét a mában:

*Másképpen lesz holnap, másképpen lesz végre,
Új harcok, új szemek kacagnak az égre.*

Ez a szocialista nagyvárossá nővő régi történelmi ütközőpont a hadak keresztútján, e sokat büntetett és elkárhozott város, mintha megfogadta volna Juhász Gyula gyönyörűsége hitvallását a szabadságról, alkotóerőről, hitről és munkáról. A Munkásotthon homlokára, amely egyúttal a jövő szimbólumává is lett, nem kerülhetett volna gyönyörűbb felirat, mint az övé:

Ki itt belépsz, hozd el magaddal

Piros zászlónak a reményét,

Ki itt kimegyesz, vidd diadallal

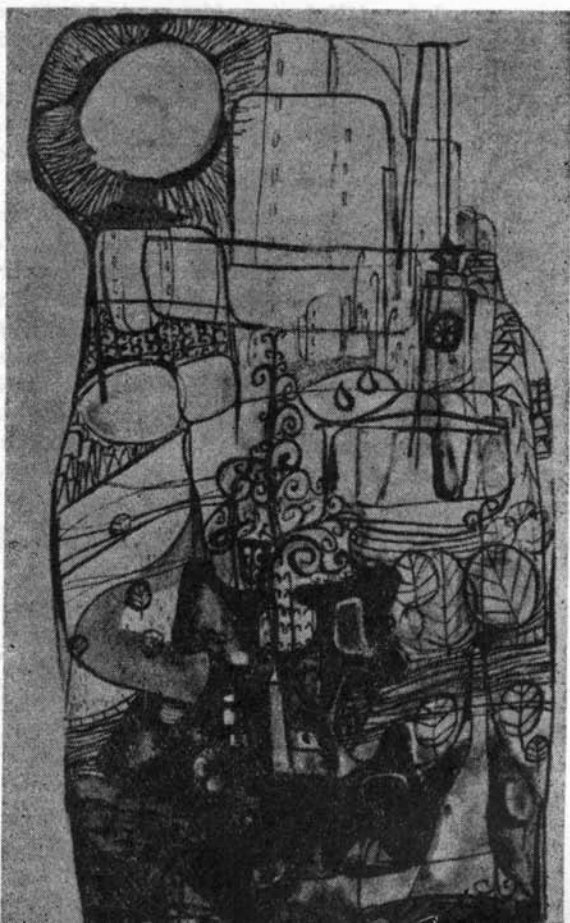
A mély hitet, vidd szerteszét,

Dolgozni, fel, mind lankadatlan,

Amíg az élet fénye ég!

*Hirdessük: itt nem boldogul más,
Csak aki alkot, aki munkás.*

Köteles Pál

Fux Pál:
Évszázadok Várada